

drift for transition

publicatie

Een sprong in het diepe

Reflexieve evaluatie over de
ontwikkeling van SPRONG en haar
bijdrage aan het praktijkgericht
onderzoek

datum

April 2026

auteurs

Tessa Speelman
Mayte Beekman

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
1. Introductie.....	2
Reflexieve evaluatie vanuit transitieperspectief.....	3
Opzet en werkwijze van de evaluatie.....	3
Leeswijzer.....	4
2. SPRONG en de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek.....	4
Professionalisering & profilering: de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek.....	4
Focus en massa: de ontwikkeling van SPRONG als instrument.....	5
Stabiliteit, borging & legitimiteit: de betekenis van SPRONG.....	6
Uitdagingen en ontwikkelbehoeftes voor SPRONG.....	6
3. De ontwikkelbehoefte van praktijkgericht onderzoek.....	8
Praktijkgericht onderzoek vanuit transitieperspectief: een wisselwerking tussen richting geven en vastleggen.....	8
Beeld en identiteit van praktijkgericht onderzoek: leidende principes.....	9
Ontwikkelpaden voor praktijkgericht onderzoek en SPRONG.....	10
4. Conclusie: SPRONG in wisselwerking met praktijkgericht onderzoek.....	14
1. Een sprong naar voren: delen wat werkt.....	14
2. Een sprong opzij: verbreed de blik op infrastructuur.....	15
3. Een sprong in het diepe: aandacht voor cultuur.....	15
Reflectie op vervolg: leren door te doen en doen door te leren met SPRONG.....	16
Verantwoording.....	18
Referenties.....	18
Overzicht van de sessies met het veld.....	19
Overzicht van betrokkenen bij de reflexieve evaluatie.....	19

1. Introductie

Het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen in Nederland is de afgelopen jaren volop in ontwikkeling. Het aantal lectoraten is sterk toegenomen, er zijn betere kansen voor onderzoekscarrières en hogescholen zijn steeds meer geprofileerd als een relevante kennispartner in de regio. Bovendien heeft het praktijkgericht onderzoek een sleutelpositie in het ontwikkelen van kennis en oplossingen voor de grote maatschappelijke uitdagingen waar we voor staan. Regieorgaan SIA heeft met verschillende financieringsinstrumenten een belangrijke bijdrage geleverd aan deze ontwikkeling. Regieorgaan SIA heeft daarbij als doel gehad om de kwaliteit en impact van het praktijkgericht onderzoek te bevorderen, door onderzoek te financieren en de samenwerking tussen hogescholen, het bedrijfsleven en publieke instellingen te stimuleren. Eén van deze instrumenten is SPRONG. SPRONG ondersteunt onderzoeksgroepen in hun ontwikkeling naar krachtige SPRONG-groep, waarbij hogescholen en praktijkpartners samenwerken. Inmiddels zijn er tussen 2017-2025 in totaal 47 SPRONG-groepen gehonoreerd, waar 25 hogescholen aan verbonden zijn als aanvrager of als medeaanvrager (Regieorgaan SIA, 2025). Een aantal SPRONG-groepen uit de eerste ronde starten nu aan hun tweede periode van vier jaar.

In de afgelopen jaren heeft dus zowel het praktijkgericht onderzoek als SPRONG zich verder ontwikkeld. De SPRONG-groepen hebben waardevolle ervaringen opgedaan over wat goed werkt en waar nog uitdagingen liggen. Tegelijkertijd is ook het bredere veld van praktijkgericht onderzoek verder gegroeid en veranderd. Dit vormde in 2025 de aanleiding om SPRONG te evalueren. Dit rapport is het eindproduct van een participatieve, reflexieve evaluatie van SPRONG. Deze evaluatie is uitgevoerd door DRIFT. In dit rapport delen we de uitkomsten en bevindingen van deze evaluatie.

Praktijkgericht onderzoek en SPRONG

In dit rapport definiëren we praktijkgericht onderzoek als onderzoek dat door hogescholen in en met die praktijk gedaan wordt en vertrekt vanuit een vraag, behoefte of probleem uit die praktijk. Er zijn verschillende definities van praktijkgericht onderzoek, maar vaak worden specifiek drie doelen genoemd waar praktijkgericht onderzoek aan bijdraagt (Regieorgaan SIA, 2026; VH, 2026): (1) relevante kennisproducten en innovatie van de beroepspraktijk, (2) directe oplossingen voor grote, complexe maatschappelijke vraagstukken en (3) innovatie en verbetering van het onderwijs.

SPRONG is een programma van SIA dat zich richt op het verder opbouwen en versterken van praktijkgericht onderzoek (Regieorgaan SIA, 2023). Onder SPRONG vallen verschillende subsidieregelingen die zich expliciet richten op de financiering van onderzoeksinfrastructuur, niet op het onderzoek zelf. Het doel van SPRONG is om de samenwerking tussen onderzoeksgroepen van verschillende hogescholen te versterken. Een SPRONG-groep bestaat uit minimaal twee hogescholen en praktijkpartners (bedrijven uit de beroepspraktijk, publieke instellingen en overheden). SPRONG richt zich op groepen die de potentie hebben om in 8 jaar uit te groeien tot een krachtige SPRONG-groep. De groep kan twee keer 1 miljoen euro subsidie aanvragen (voor

sommige thematische SPRONG-groepen is dit 2 miljoen euro), waarbij 50% cofinanciering wordt ingelegd door de partners in de SPRONG-groep.

Reflexieve evaluatie vanuit transitieperspectief

De evaluatie is tot stand gekomen samen met het veld en SIA. Gezamenlijk hebben we onderzocht hoe praktijkgericht onderzoek zich heeft ontwikkeld en welke impact SPRONG op deze ontwikkeling heeft gehad. Daarnaast hebben we samen vooruitgekeken naar de ontwikkelbehoeftes voor het praktijkgericht onderzoek en hoe SPRONG daarop aan kan sluiten. Hiervoor hebben we de volgende evaluatievragen opgesteld:

- Hoe heeft het praktijkgericht onderzoek op hogescholen zich ontwikkeld in de afgelopen jaren en hoe heeft SPRONG hieraan bijgedragen?
- Wat is de ontwikkelbehoefte van praktijkgericht onderzoek op hogescholen: hoe ziet het gewenste toekomstbeeld eruit en welke ontwikkelpaden zien we?
- Hoe kan SIA en specifiek SPRONG bijdragen aan de gewenste ontwikkeling en haar bijdrage doorlopend reflexief monitoren?

In onze aanpak maken we gebruik van theorie van transitiewetenschap en reflexieve monitoring. Dat betekent dat we vertrekken vanuit een systeemperspectief (met ruimte voor complexiteit en onzekerheid), oog hebben voor transitiedynamiek (met praktijkgericht onderzoek als versneller van complexe maatschappelijke opgaven) en een reflexieve aanpak hanteren (doorlopend leren en bijsturen). We hebben bewust niet gekozen voor een traditionele evaluatiemethode, waarin SPRONG uitsluitend wordt beoordeeld op basis van de eigen ambities en de geformuleerde doelstellingen van de regeling. In plaats daarvan is de (gewenste) ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek het startpunt voor deze evaluatie.

Opzet en werkwijze van de evaluatie

Deze evaluatie is tot stand gekomen op basis van een participatief onderzoek dat plaatsvond tussen september 2025 en januari 2026. De kern van de aanpak werd gevormd door een drietal bijeenkomsten met diverse betrokkenen van hogescholen en andere relevante organisaties. De deelnemerslijst bestond uit een mix van functies en rollen bij SPRONG, met zowel lectoren, programmamanagers en programmacoördinatoren met een directe deelname in een SPRONG-groep als betrokkenheid vanuit onderwijs, onderzoeksbeleid, subsidie/communicatie/strategisch adviseurs, hogeschoolbestuur en strategische partners.

Voor de eerste sessie hebben we een startanalyse gemaakt op basis van literatuurstudie en een aantal interviews met betrokkenen uit SIA en het veld (zie overzicht in Verantwoording). Deze analyse vormde het vertrekpunt voor drie sessies met het veld, waarin we de volgende thema's hebben verkend:

- **Sessie 1:** Terugblik: waar staat het praktijkgericht onderzoek nu en welke rol heeft SPRONG daarin gespeeld?

- Sessie 2: Vooruitblik: welke toekomstbeelden en ontwikkelbehoeften zien we voor praktijkgericht onderzoek?
- Sessie 3: Doorontwikkeling SPRONG: wat is er nodig om de impact van SPRONG te vergroten?

Leeswijzer

Dit rapport is als volgt gestructureerd: eerst schetsen we de bredere ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek en de bijdrage van SPRONG hieraan, inclusief de spanningen en ontwikkelbehoeften (hoofdstuk 2). Vervolgens bespreken we het gewenste toekomstbeeld van praktijkgericht onderzoek en onderscheiden we een aantal ontwikkelpaden om hiernaartoe te werken (hoofdstuk 3). Vervolgens reflecteren we op wat SIA en SPRONG nu te doen staat om de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek verder te versterken (hoofdstuk 4). Daarbij geven we een aanzet voor een acties, dilemma's en thema's die verder uitgediept kunnen worden en geven we een advies voor hoe SIA met SPRONG de komende jaren doorlopend kan blijven leren en ontwikkelen.

2. SPRONG en de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek

Professionalisering & profilering: de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek

Het praktijkgericht onderzoek heeft de afgelopen jaren een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Praktijkgericht onderzoek aan hogescholen is nog relatief jong: sinds 1986 mogen hogescholen wettelijk gezien onderzoek doen, maar vooral sinds de jaren 2000 kreeg het praktijkgericht onderzoek vorm (Coombs, 2025). Ook de afgelopen vijf jaar zijn er grote stappen gezet in de professionalisering en institutionalisering van praktijkgericht onderzoek. Zo is de positie van lectoraten bijvoorbeeld gegroeid en versterkt. Het aantal lectoraten is flink gegroeid - in 2023 kende Nederland 772 lectoren - en het aantal fte dat in lectoraten werkt (docent-onderzoekers, promovendi, ondersteunend personeel) is sterk toegenomen (Rathenau Instituut, 2025). De lectoraten zijn bovendien verder geprofessionaliseerd. Waar de lectoraten eerst vooral werkten als los zand, zijn er veel stappen gezet naar een samenhangende programmering door lectoraten onder te brengen in afdelingen en doordat hogescholen zwaartepunten voor hun onderzoek formuleerden (Scholten et al., 2019).

Daarnaast is ook de samenwerking en netwerkvorming tussen hogescholen onderling en tussen hogescholen en praktijkpartners versterkt. Een belangrijk wapenfeit is de toename van het aantal Centres of Expertise - samenwerkingsverbanden waarin hogescholen met partners uit het veld experimenteren en onderzoeken. Deze zijn gegroeid van drie Centres in 2011 naar ongeveer 50 Centres nu (Commissie Centres of Expertise, 2019). Met de pilot voor het professional doctorate van de Vereniging voor Hogescholen ontstaan nieuwe mogelijkheden voor onderzoekscarrières binnen de hogescholen. Ook was er de laatste jaren een stijging van financiële bijdrage aan praktijkgericht onderzoek. Zowel in de eerste, tweede als derde geldstroom groeiden de investeringen voor praktijkgericht onderzoek (Rathenau Instituut, 2025).

Naast deze stappen vooruit zijn er tegelijkertijd ook een aantal uitdagingen. Onderwijs blijft nog altijd de primaire taak van hogescholen. Dat is ook terug te zien in de financiering. Onderzoek wordt daarom nog vaak gezien als “iets voor erbij”. Onderzoekers geven aan dat zij een onderwaardering voor hun vak ervaren (Rathenau Instituut, 2025). Zowel binnen als buiten de hogescholen wordt het belang en de toegevoegde waarde van praktijkgericht onderzoek niet altijd erkend en op waarde geschat. De werkdruk van onderzoekers is hoog. Carrièreperspectief en stabiele arbeidsomstandigheden zijn niet voor iedereen toegankelijk. Daarnaast verandert ook de omgeving van hogescholen. Bezuinigingen op het hoger onderwijs dreigen extra druk te zetten op de begrotingen (Vereniging Hogescholen, 2025). Diverse hogescholen hebben bovendien te maken met (dreigende) krimp in studentenaantallen. Tot slot neemt de urgentie van maatschappelijke opgaven, zoals klimaatverandering, landbouw, zorg en onderwijs, onverminderd toe. De vraag om praktijkkennis die bij kan dragen aan doorbraken in dit soort opgaven wordt daarmee ook steeds groter.

Focus en massa: de ontwikkeling van SPRONG als instrument

Ook SPRONG heeft sinds de start van het programma ontwikkelingen doorgemaakt. Het SPRONG-programma is gestart met een pilot in 2017 rondom het thema Vitaliteit & Gezondheid en in 2021 ging het SPRONG-programma in volle breedte van start (Regieorgaan SIA, 2025). Inmiddels zijn er sinds 2017 in totaal 47 SPRONG-groepen gehonoreerd, waar 25 hogescholen aan verbonden zijn als aanvrager of als medeaanvrager (Regieorgaan SIA, 2025). De totale looptijd van de SPRONG subsidie is 8 jaar, en de SPRONG-groepen uit de eerste ronde starten nu aan de tweede vier jaar. Naast de generieke rondes zijn er in samenwerking met strategische partners van Regieorgaan SIA meerdere thematische calls uitgezet en toegekend aansluitend bij de Kennis- en Innovatie Agenda Landbouw, Water en Voedsel en Gezondheid & Zorg (Regieorgaan SIA, 2025).

SPRONG is ontstaan vanuit de observatie van SIA dat er nog te weinig structurele samenwerking plaatsvond in het praktijkgericht onderzoek, zowel tussen lectoraten onderling als tussen hogescholen (Scholten et al., 2019). Dat zorgde voor weinig slagkracht van kleine onderzoeksgroepen, die grotendeels afhankelijk waren van losse projectsubsidies. Bovendien waren er ook nog beperkt toonaangevende voorbeelden van succesvolle onderzoeksgroepen die het belang van praktijkgericht onderzoek konden onderbouwen. SPRONG is daarom door SIA geïnitieerd om onderzoeksgroepen door middel van financiering van infrastructuur te helpen uitgroeien tot krachtige groepen met meer focus en massa. SPRONG onderscheidt zich daarin als financieringsinstrument dat niet direct stuurt op de inhoud (de onderzoeksactiviteiten zelf), maar juist in een behoefte voldoet van sturing op de vorm van het onderzoek (de infrastructuur, condities en inbedding van het onderzoek) (Scholten et al., 2019).

Het SPRONG-programma geeft onderzoeksgroepen de mogelijkheid om in 8 jaar uit te groeien tot “krachtige SPRONG-groep”, volgens drie fasen (Regieorgaan SIA, 2023). In de aanvraagfase heeft een SPRONG-groep zich nog beperkt geprofileerd en geprofessionaliseerd, gekenmerkt door o.a. incidentele samenwerkingen tussen hogescholen, beperkte ervaring met grotere consortia, een beperkt intern en extern netwerk en nog geen

heldere doelen over de borging van kwaliteit en verbinding met onderwijs. Bij een aanvraag laat de onderzoeksgroep zien dat ze in ontwikkelfase 3 is beland, waarmee de groep kan laten zien dat ze in acht jaar de stap naar een krachtige SPRONG-groep kan zetten (Regieorgaan SIA, 2023). Een krachtige SPRONG-groep heeft een herkenbaar onderzoeksprofiel, een professioneel personeelsbeleid, strategische samenwerkingen met praktijkpartners en een sterke waarborging van onderzoekskwaliteit. Bovendien is zo'n krachtige onderzoeksgroep in staat om externe financiering aan te trekken en heeft ze impact op de beroepspraktijk, het onderwijs en het onderzoeksdomein (Regieorgaan SIA, 2026).

Stabiliteit, borging & legitimiteit: de betekenis van SPRONG

Het grote aantal SPRONG-groepen maakt ook dat er veel verschillende ervaringen zijn geweest met SPRONG in de afgelopen jaren. Iedere SPRONG-groep en andere betrokkene heeft een eigen perspectief en ervaring. In de eerste sessie van deze evaluatie hebben we deze verschillende perspectieven samengebracht aan de hand van de tijdlijnmethode (Van Mierlo et al., 2010). De uitkomsten van deze sessie geven een beeld van de betekenis die SPRONG heeft gehad voor het praktijkgericht onderzoek. In de breedte zien we dat SPRONG een belangrijke rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek. Specifiek zien we dat SPRONG, naast de directe financiering van de infrastructuur van onderzoeksgroepen, impact heeft gehad op de volgende punten:

- SPRONG zorgt ervoor dat onderzoeksthema's op de agenda blijven, ook als politieke prioriteiten verschuiven. Een meerjarige subsidie geeft onderzoekers de legitimiteit en het mandaat om vast te houden aan de onderzoeksprioriteiten die zij belangrijk vinden.
- SPRONG helpt om onderzoeksinfrastructuur in te richten voorbij individuele onderzoeksgroepen. SPRONG kan bestuurders helpen om een visie te ontwikkelen op en stappen te zetten voor een collectieve onderzoeksinfrastructuur.
- SPRONG helpt om kennis en netwerk, die cruciaal zijn voor praktijkgericht onderzoek, te borgen voorbij individuele onderzoekers en lectoren. Hiermee voorkomt SPRONG dat waardevolle relaties en kennis verloren gaan als onderzoekers vertrekken.
- SPRONG kan legitimatie bieden aan onderzoeksgroepen in het opbouwen van relaties. De merknaam "SPRONG" helpt als een kenmerk voor partners en geeft vertrouwen in een goede samenwerking. Dit komt ook overeen met de evaluatie van Rathenau van de eerste vier SPRONG-groepen, die stelden dat SPRONG "een zekere faam" geeft die geassocieerd wordt met kwaliteit (Scholten et al., 2019).

SPRONG heeft duidelijk in een behoefte voorzien en veel betekend voor de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek. Er is daarbij bovendien een grote diversiteit aan onderzoekspraktijken ontstaan, met onderzoeksgroepen die zich steeds verder professionaliseren.

Uitdagingen en ontwikkelbehoeftes voor SPRONG

Tegelijkertijd is verdere ontwikkeling en institutionalisering van praktijkgericht onderzoek geen gegeven. Een veranderende maatschappelijke omgeving (zie ook hierboven geschetste ontwikkelingen) en zorgen over mogelijke bezuinigingen en waardering voor praktijkgericht onderzoek, zorgen ook voor bezorgdheid over de toekomst. Daarnaast ontstaan er ook

nieuwe behoeftes nu er meer ervaring is opgedaan met de SPRONG regeling en SPRONG-groepen in een nieuwe fase belanden. Daarbij onderscheiden we twee duidelijke behoeftes vanuit het veld:

- **Er is behoefte aan het verder versterken van condities.**
De condities en financiering van praktijkgericht onderzoek vragen nog steeds aandacht en extra inzet. Juist een instrument dat gericht is op de randvoorwaarden en infrastructuur voor het samenwerken in onderzoek is cruciaal om hier oog voor te (blijven) houden. Zonder SPRONG is het lastiger hier actief aan te werken.
- **Er is behoefte aan meer houvast & structuur voor bestaande en nieuwe onderzoeksgroepen.**
Er is een behoefte aan meer houvast in het werken aan praktijkgericht onderzoek en SPRONG. Na een aantal jaren uitproberen, experimenteren en verkennen, ontstaat er behoefte aan standaardiseren, structuur aanbrengen en het vastleggen van de *lessons learned*.

Deze behoeftes lijken op het eerste oog logisch en uitnodiging tot het verder doorzetten van SPRONG in de huidige vorm. Toch komen ze ook met een uitdaging.

- **Het ontbreekt aan een helder gedeeld beeld van de identiteit van praktijkgericht onderzoek.**
Er zijn vele vormen waarin praktijkgericht onderzoek plaatsvindt en daarnaast veel verschillende manieren waarop naar praktijkgericht onderzoek wordt gekeken. Zo lopen de beelden onder andere uiteen als het gaat om de verhouding van praktijkgericht onderzoek tot maatschappelijke vraagstukken, het samenspel van sturing en richting geven aan praktijkgericht onderzoek tussen onderzoekers, markt en regiepartijen zoals SIA. Deze zoektocht is in de afgelopen jaren gestart met onderzoekers, SIA en het veld: leren door te doen. Maar de uitkomsten zijn nog niet helder, en zonder helder beeld is het versterken van de infrastructuur en condities voor praktijkgericht onderzoek best een uitdaging.

Een plek opeisen tussen wetenschap en consultancy

In de zoektocht naar de identiteit van praktijkgericht onderzoek is een vergelijking met de wetenschap nooit ver weg. Waar de academische wereld kan bouwen op een rijke historie, duidelijke kaders en heldere publieke identiteit, is dat voor praktijkgericht onderzoek anders. Ondanks dat velen de term niet meer willen horen, wordt nog vaak gesproken over het 'Calimero-gevoel: naast de grote reus die academisch onderzoek is, is het lastig je plek op te eisen en gezien te worden. Deze continue vergelijking is voor velen frustrerend: we willen ervan af. Toch zien we een neiging praktijkgericht onderzoek vooral te identificeren op basis van wat het níet is: geen academisch onderzoek, waarbij theoretische kennisontwikkeling en de nieuwsgierigheid van de wetenschapper leidend is. Maar zeker ook geen consultancy, waarbij primair de vraag uit de praktijk centraal staat maar de kennisontwikkeling privaat plaatsvindt.

Tegelijkertijd is het lastig los te komen van deze meer geïstitutionaliseerde vormen van onderzoek, vooral in de vormgeving van ontwikkelstappen en kaders en condities voor praktijkgericht onderzoek. Er wordt volop voortgebouwd op datgene wat al ontwikkeld is en

zich bewezen heeft in andere contexten, denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van de Professional Doctorate aan de hogescholen dat gebaseerd is op de PhD trajecten aan universiteiten. Zonder fundamentele reflectie op de uitdagingen en negatieve kanten van deze systemen en de eigen identiteit van praktijkgericht onderzoek, bestaat het risico ook de onwenselijke eigenschappen over te nemen.

- **De uitdagingen van de wetenschap:** het academisch onderzoeksmodel wordt gekenmerkt door sterke onderlinge competitie, precare posities voor onderzoekers, enorme druk om te publiceren (“*publish or perish*”) en blindstaren binnen disciplines. Dit heeft geleid tot toenemende kritiek op de ivoren toren van de academie, en tot bewegingen die proberen om onderzoek te doen waarbij samenwerking tussen disciplines en met de praktijk centraal staat (zoals open science en inter- en transdisciplinair onderzoek) (Loorbach & Wittmayer, 2024).
- **De uitdagingen van consultancy:** advies- en consultancybureaus zijn vaak commercieel gedreven met kortdurende projecten in belang van de opdrachtgever (“u vraagt, wij draaien”). Bovendien is er beperkt (methodologische) kwaliteitsborging, systematische uitwisseling van kennis en publieke kenniseigendom. Deze spanningen hebben recent geleid tot kritiek op de rol van consultancybureaus: ze zouden vooral problemen bestendigen en hollen de capaciteit van organisaties om zelf te leren en ontwikkelen (Mazzucato & Collington, 2026).

3. De ontwikkelbehoefte van praktijkgericht onderzoek

We zien dat SPRONG in de afgelopen jaren een bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek en een behoefte heeft vervuld om expliciet oog te hebben voor de kaders en infrastructuur die noodzakelijk zijn om tussen hogescholen aan praktijkgericht onderzoek te kunnen werken. Tegelijkertijd is deze ontwikkeling nog niet afgerond: er is nog volop energie om volgende stappen te zetten, er is behoefte aan verdere professionalisering én er zijn nieuwe zorgen en uitdagingen ontstaan zowel binnen het veld van praktijkgericht onderzoek als daarbuiten. In een divers veld, met verschillende perspectieven op praktijkgericht onderzoek is het niet vreemd dat ook de ontwikkelbehoefte uiteenloopt. Hieronder geven we eerst een reflectie op de ontwikkelbehoefte en de spanning die daaruit volgt. Vervolgens delen we leidende principes voor praktijkgericht onderzoek die op basis van dit onderzoek samen met het veld zijn opgesteld en presenteren we bijbehorende ontwikkelpaden.

Praktijkgericht onderzoek vanuit transitieperspectief: een wisselwerking tussen richting geven en vastleggen

Vanuit transitietheorie zien we de behoefte aan structuur, houvast en versterking van condities van praktijkgericht onderzoek als een begrijpelijke behoefte in de ontwikkeling van een nieuw maatschappelijk systeem. Nadat een periode van experimenteren en groei heeft plaatsgevonden, ontstaat vrijwel altijd de wens om het systeem steviger te verankeren. Dat geldt ook voor het praktijkgericht onderzoek, dat zich de afgelopen decennia heeft

ontwikkeld van een nieuwe praktijk tot een breed palet aan uiteenlopende vormen en werkwijzen.

Die ontwikkeling heeft steeds meer invulling en vorm gekregen maar is tegelijkertijd nog niet uitgekristalliseerd. Een helder en gedeeld toekomstbeeld van wat praktijkgericht onderzoek precies is én wil zijn, en hoe het zich verhoudt tot vraagstukken rondom impact en sturing, ontbreekt. Ook dat is vanuit transitietheorie logisch: toekomstbeelden en structuren ontwikkelen zich altijd parallel en in wisselwerking. Een helder beeld geeft richting aan keuzes en institutionele ontwikkeling, terwijl nieuwe regels, kaders en structuren het toekomstbeeld concretiseren en versterken. Er is dus een continue wisselwerking tussen beeld en structuur, of tussen richting en inbedding. Die kunnen niet zonder elkaar: een nieuw beeld zonder nieuwe structuren is vrijblijvend, maar nieuwe structuren zonder een helder beeld lopen het risico richtingloos te zijn.

De grote diversiteit van praktijkgericht onderzoek is daarbij tegelijkertijd een uitdaging en een kracht. Enerzijds kan het met die diversiteit lastig zijn om een helder beeld & identiteit te vormen van wat praktijkgericht onderzoek is. Anderzijds is de directe verbondenheid met de praktijk juist wat het praktijkgericht onderzoek zo geschikt maakt om bij te dragen aan oplossingen voor de grote maatschappelijke vraagstukken van deze tijd. De vrijheid om als onderzoeksgroep samen met praktijkpartners op zoek te gaan naar oplossingen is heel waardevol. De diversiteit zou daarom niet moeten worden gereduceerd of platgeslagen. Maar de begrijpelijke behoefte aan houvast brengt wel een spanning met zich mee: structureren en standaardiseren kan onbedoeld leiden tot reduceren. Hoe biedt je structuur en houvast die recht doet aan de diversiteit van het praktijkgericht onderzoek?

De uitdaging is daarom om niet alleen te werken aan kaders, condities en infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek, maar parallel het gesprek te voeren over het gedeelde beeld en de identiteit van praktijkgericht onderzoek. Wat is praktijkgericht onderzoek, waarin is het verbonden en waarin is het onderscheidend van andere vormen van onderzoek? Tot nu toe lijkt het vooral duidelijk wat het *niet* is – niet klassiek academisch en niet consultancy – maar minder wat het *wél* is. Juist dat positieve en gedeelde beeld is nodig. Op die manier versterken we niet alleen wat praktijkgericht onderzoek op dit moment is, maar ook wat het kan zijn. Vanuit een heldere identiteit volgen vervolgens aanknopingspunten voor kaders, condities en infrastructuur die noodzakelijk zijn om het praktijkgericht onderzoek verder tot bloei te laten komen en haar potentie ten volle te benutten.

Beeld en identiteit van praktijkgericht onderzoek: leidende principes

Tijdens de tweede bijeenkomst van dit onderzoek is samen met de betrokkenen uit het veld verkend welke beelden zij hebben bij de identiteit van praktijkgericht onderzoek. Daarin hebben we onderzocht of het mogelijk is om gemeenschappelijke componenten, taal en beelden bij de gewenste ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek te vinden. Uit de gesprekken en oefeningen bleek al snel dat juist de diversiteit van praktijkgericht onderzoek een kernelement is en de identiteit van het onderzoek definieert.

Die diversiteit wil je niet beknotten of reduceren in een te smal beeld van wat praktijkgericht onderzoek is, en te strakke kaders voor hoe aan praktijkgericht onderzoek gewerkt wordt. Op

basis van deze verkenning met het veld hebben wij een aantal leidende principes opgesteld, die recht proberen te doen aan de diversiteit en tegelijkertijd het praktijkgericht onderzoek samenbinden:

- **Kennis in context:** waarderen, ontwikkelen en meenemen van verschillende kennisvormen in praktijksituaties.
- **Interactief:** kennisontwikkeling doe je samen, daarvoor zijn meerdere perspectieven essentieel.
- **Begrijpend ingrijpen:** context snappen door het te veranderen.
- **Zichtbaar experimenteren:** doeners die het laten zien.
- **Adaptief en open:** gezamenlijke zoektocht met ruimte voor onverwachte inzichten.

Voorbeeld van één van de collages met beelden bij praktijkgericht onderzoek

Deze principes zijn een eerste aanzet geweest en zijn later in het proces gebruikt als gesprekstoel bij de derde bijeenkomst. Ze zijn nog niet af, roepen reactie op en zijn nog niet voor iedereen herkenbaar genoeg. Ze vragen dus verdere aanscherping met een bredere groep betrokkenen. Tegelijkertijd helpen deze principes wel om het gesprek over de identiteit van praktijkgericht onderzoek op gang te brengen op basis van de eigen kenmerken en kwaliteiten. Leidende principes of waarden helpen, maar moeten niet als absoluut of uitsluitend gezien worden. Het gaat niet om het zoeken naar een extensionele definitie van praktijkgericht onderzoek, die in- of uitsluit, maar om het vinden van een meer intensionele definitie die de samenbindende kenmerken van praktijkgericht onderzoek benoemt. Geen checklist om af te vinken wat wel of geen praktijkgericht onderzoek is, maar wel gedeelde waarden, principes en uitgangspunten die de onderzoekspraktijken samenbinden.

Ontwikkelpaden voor praktijkgericht onderzoek en SPRONG

Vanuit een beter begrip van waar praktijkgericht onderzoek voor staat verschuift de uitdaging voor het veld steeds meer naar het ontwikkelen van kaders die recht doen aan de diversiteit die het onderzoek zo kenmerkt. De ontwikkeling van kaders, condities en infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek moet de grote diversiteit van praktijkgericht onderzoek ondersteunen en ten dienste staan van de gewenste ontwikkeling van het onderzoek. Om hiermee aan de slag te gaan onderscheiden we een aantal ontwikkelpaden op basis van de opgehaalde input uit de bijeenkomsten:

1. Versterken van de eigen identiteit zonder diversiteit te reduceren

Diversiteit kenmerkt de kracht van praktijkgericht onderzoek, maar samen werken aan de gewenste ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek vraagt ook om verbondenheid en gezamenlijkheid. Het verder versterken van de eigen identiteit, zonder de diversiteit te reduceren en zonder je af te zetten tegen of te meten aan andere onderzoekspraktijken zoals de wetenschap, vraagt verdere aandacht. Dat is niet alleen belangrijk in het licht van verbondenheid, publieke waardering en samenwerking, maar ook cruciaal wanneer verdere stappen gezet worden richting het vastleggen van kaders, condities en infrastructuur van praktijkgericht onderzoek. Het vastleggen van nieuwe structuren zonder een helder beeld van

praktijkgericht onderzoek en de gewenste ontwikkeling ervan, draagt het risico in zich richtingloos te zijn.

Het versterken van de eigen identiteit van praktijkgericht onderzoek is niet van de één op de andere dag gerealiseerd en vraagt doorlopend aandacht. Deze evaluatie heeft een begin gemaakt en biedt haakjes om op voort te bouwen.

Wat is hierop nodig?

- **Leidende principes:** scherp samen met het veld (bestaande en nieuwe onderzoeksgroepen, hogescholen en partners) verder de leidende principes of waarden voor praktijkgericht onderzoek aan.
- **Toekomstbeeld en identiteit:** heb aandacht voor wat het praktijkgericht onderzoek nu is, maar ook voor wat het praktijkgericht onderzoek in de toekomst zou moeten zijn. Met oog voor een insluitende in plaats van uitsluitende definitie: we kunnen (en willen) niet alle vormen van praktijkgericht onderzoek vatten, maar willen ruimte laten voor dat wat we nu nog niet kennen.
- **Diversiteit inkleuren:** maak gebruik van creatieve methodes (zoals storytelling) en voorbeelden om kleur te geven aan wat praktijkgericht onderzoek is. Laat zien dat de diversiteit de kracht is door diverse onderzoeksgroepen en diverse vormen van onderzoek in het licht te zetten.

2. Richting geven aan praktijkgericht onderzoek met maatschappelijke impact

De discussie over de identiteit van praktijkgericht onderzoek raakt ook aan een aantal uitdagingen rondom impact en sturing van praktijkgericht onderzoek. Hogescholen hebben de ambitie om met praktijkgericht onderzoek bij te dragen aan oplossingen en interventies voor (complexe) maatschappelijke opgaven. Ook SIA wil met haar instrumentarium en met SPRONG daaraan bijdragen. Tegelijkertijd zagen we in dit traject ook dat de invulling van die bijdrage aan maatschappelijke opgaven vaak nog diffuus en impliciet blijft en verschilt per onderzoeksgroep. Hieronder liggen een aantal fundamentele vragen over de sturing en impact van praktijkgericht onderzoek. Wat betreft impact gaat het er bijvoorbeeld om of elke praktijkvraag geschikt is voor praktijkgericht onderzoek. Verhouden we ons daarin tot de behoeftes van de huidige beroepspraktijk, of moet onderzoek juist ook de behoeftes van de gewenste beroepspraktijk van de toekomst dienen? Wat betreft sturing gaat het om de vraag of we met elkaar expliciet maken wie er stuurt in de richting van praktijkgericht onderzoek. Hoe leidend is de rol van publieke en private financiers? Welke rol spelen de onderzoeker daarin, wat is de rol van partners en marktpartijen, en wat vraagt het van regiepartijen zoals SIA? Wanneer niet de theorie (zoals in de academische wereld) richting geeft aan onderzoek zijn er automatisch andere zaken, zoals praktijkpartners en andere geldschietters, die het onderzoek sturen.

Tijd, capaciteit en geld zullen altijd schaars zijn: dat dwingt tot het maken van keuzes over welke vragen met praktijkgericht onderzoek wel of niet aangepakt kunnen worden. Ook voor SIA als financier en regieorgaan leidt dat tot vragen over impact en sturing. In hoeverre ben je volgend aan de praktijkvraag of neem je zelf ook stelling in over wat voor type impact de onderzoeksprojecten die gefinancierd worden moeten hebben? Wil je samen met het veld impact hebben op de hardnekkige uitdagingen van deze tijd, dan is meer nodig dan het

volgen van het geld of de praktijkvraag. Het vraagt om het ontwikkelen van een ethisch kompas voor praktijkgericht onderzoek.

Wat is hierop nodig?

- **Ethisch kader:** ontwikkel samen met het veld een ethisch kader voor praktijkgericht onderzoek. Maak hierin expliciet wie en wat richting geeft aan het praktijkgericht onderzoek en hoe invulling gegeven wordt aan transparantie, integriteit en onafhankelijkheid.
- **Reflexiviteit:** zorg voor een fundamentele reflectie op de sturing van praktijkgericht onderzoek, met oog voor het samenspel tussen partijen (praktijkpartners, onderzoekers, financiers en SIA). Blijf hier doorlopend op reflecteren als organisatie en vertaal dat ook naar acties of bijsturing.

3. Strategisch inzetten op structuur, condities en randvoorwaarden

SIA richt zich met SPRONG primair op onderzoeksgroepen om zo te werken aan het versterken van de infrastructuur en condities voor praktijkgericht onderzoek. Tegelijkertijd zien we een behoefte aan verder institutionaliseren van de praktijk van praktijkgericht onderzoek voorbij de individuele onderzoeksgroep. SPRONG heel veel ruimte geboden aan de diversiteit van onderzoeksgroepen door aan te sluiten op wat individuele onderzoeksgroepen nodig hebben. Nu meer SPRONG-groepen stappen hebben gezet richting krachtige SPRONG-groep, wordt het ook mogelijk om de lessen uit deze groepen verder te institutionaliseren. Daaruit komt ook naar voren dat het versterken van een infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek niet alleen vraagt om actie op het niveau van de onderzoeksgroepen. Het wordt steeds duidelijker welke condities, randvoorwaarden en infrastructuur op collectief niveau nodig zijn om praktijkgericht onderzoek te laten floreren. Deze vraagstukken overstijgen de individuele onderzoeksgroep, en vaak ook de individuele hogeschool. Echt de volgende stap zetten in de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek vraagt dan ook om strategisch over instellingen heen inzetten op structuur, condities en randvoorwaarden. Dit vraagt ook om bestuurlijke samenwerking waarin de verschillende spelers in het veld een stap naar voren zetten en voorbij de eigen organisatiebelangen durven te kijken.

Wat is hierop nodig?

- **Collectief randvoorwaarden verzekeren:** trek als SIA en hogescholen samen op om op praktisch en organisatorisch niveau collectief de juiste randvoorwaarden te organiseren voor praktijkgericht onderzoek. Denk daarbij aan HR, privacy en databeheer, digitalisering en subsidie-aanvragen en financiering. Het ontwikkelen van deze randvoorwaarden vraagt om denken voorbij organisatiebelangen naar een collectieve visie op wat het veld hierin nodig heeft.
- **Gezamenlijk geweten voor onderzoek:** ontwikkel op het niveau van identiteit en ethiek een “gezamenlijk geweten” voor praktijkgericht onderzoek in, waarin doorlopend wordt gereflecteerd op de vraag: wat kenmerkt goed praktijkgericht onderzoek, en hoe geven we invulling aan de ethische standaarden die daarbij horen? Daar is ook een rol voor “research on research”: hoe doe je nu goed onderzoek als praktijkgericht onderzoeker?

4. Versterken van een cultuur passend bij praktijkgericht onderzoek

In de gesprekken over de ontwikkeling van SPRONG-groepen en praktijkgericht onderzoek komt duidelijk naar voren dat praktijkgericht onderzoek zich onderscheidt in cultuur, houding en gedrag. Om de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek verder te brengen is expliciete aandacht voor deze ontwikkeling noodzakelijk. Belangrijk hierbij is dat een cultuur voor praktijkgericht onderzoek verder gaat dan de relaties tussen onderzoekers (de onderzoekscultuur). Het gaat juist om een bredere cultuur van hogescholen en het collectief als kennisinstellingen, in relatie tot maatschappelijke vraagstukken, die praktijkgericht onderzoek ondersteunt. Tijdens de sessies werden een aantal belangrijke elementen van die cultuur naar voren gebracht:

- **Gelijkwaardigheid in relatie tussen onderwijs en onderzoek:** het is geen *zero sum game*, inzetten op elkaar versterken helpt zowel onderzoek als onderwijs.
- **Openstaan voor verschillende perspectieven:** verbinding leggen over verschillende disciplines en vormen van kennis kenmerkt het praktijkgericht onderzoek.
- **Sterke relatie met de regio:** praktijkgericht onderzoekers zijn betrouwbare partners die geworteld zijn in de regio. Onderzoekers bouwen duurzame relaties op en zijn het aanspreekpunt voor kennisontwikkeling in de regio.
- **Vernieuwing voor onderwijs en beroepspraktijk:** praktijkgericht onderzoek dient niet alleen maar om onderwijs te vernieuwen, maar zet zich juist ook in om te innoveren en te vernieuwen in de beroepspraktijk.
- **Vertrouwen als basis:** werken vanuit collectief belang, waarin partijen durven over de eigen schaduw heen te stappen. De onderlinge relaties zijn wederkerig, niet transactioneel.

Wat is hierop nodig?

- **Ondersteunende cultuur:** heb oog voor het stimuleren van een cultuur en organisatie die past bij praktijkgericht onderzoek, verder dan alleen de relaties tussen onderzoekers en onderzoeksgroepen.
- **Uitwisseling en verbinding tussen onderzoek en onderwijs:** praktijkgericht onderzoek vraagt niet alleen wat van onderzoekers, maar is van ons allemaal. Dat betekent ook een gelijkwaardige relatie met het onderwijs.
- **Samenwerking vanuit vertrouwen:** elkaars krachten durven benutten, elkaar weten te vinden om samen sterk te staan.

5. Actief werken aan transformatieve onderzoeksgroepen (binnen en tussen hogescholen)

De lessen en inzichten van bestaande groepen kunnen dienen als een vliegwiel voor andere groepen. SPRONG-groepen hebben de afgelopen jaren laten zien dat praktijkgericht onderzoek toekomst heeft en impact maakt. Nu is het zaak om de lessen die geleerd zijn vast te leggen en breder te delen. Dat kan ervoor zorgen dat onderzoeksgroepen een hefboom worden voor de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek. Dat betekent de blik verbreden op de impact van de onderzoeksgroepen, voorbij de inhoudelijke ambities van de onderzoekers. De focus mag liggen op het leren over hoe het onderzoek een hefboom kan zijn

voor een bredere ontwikkeling en het opvolgen van SPRONG-groepen met acties om het systeem van praktijkgericht onderzoek verder te institutionaliseren.

Dat vraagt allereerst om inzet op de 'landing' van bestaande SPRONG-groepen. Hoe kan een onderzoeksgroep duurzaam excelleren zonder de bijdrage van SPRONG en de merknaam? Is er voldoende basis gelegd om zelfstandig door te kunnen gaan? En hoe zorgen we voor die zachte landing? Anderzijds vraagt het om aandacht voor de transformatieve potentie van (nieuwe) onderzoeksgroepen. Wat is de volgende stap: hoe kunnen we leren over het institutionaliseren van praktijkgericht onderzoek? En welke kaders en randvoorwaarden zijn nodig op het niveau van de onderzoeksgroep en daarbuiten?

Wat is hierop nodig?

- **Een landing na de SPRONG:** niet zomaar aan het lot overlaten van SPRONG-groepen, maar begeleiden naar zelfstandigheid en het blijven excelleren als onderzoeksgroep.
- **Uitwisseling met en tussen onderzoeksgroepen:** over de randvoorwaarden, kaders en condities om praktijkgericht onderzoek doorlopend te blijven ontwikkelen.

4. Conclusie: SPRONG in wisselwerking met praktijkgericht onderzoek

SPRONG heeft in de afgelopen jaren bijgedragen aan de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek. Daarbij is ingezet op het stimuleren van het ontwikkelen van infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek via SPRONG-groepen tussen verschillende hogescholen. We concluderen op basis van deze evaluatie dat SPRONG meerwaarde heeft voor de brede ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek: het biedt legitimiteit, stabiliteit, kennis en netwerk, en heeft zo vele onderzoeksgroepen geholpen om te groeien. Tegelijkertijd zien we ook dat de ontwikkeling en versterking van praktijkgericht onderzoek meer vraagt. Het institutionaliseren van praktijkgericht onderzoek kent daarbij niet een eenduidig stappenplan. De ontwikkelpaden die hiervoor geschetst zijn laten zien dat acties op meerdere vlakken nodig zijn.

SIA heeft met SPRONG een programma ingericht dat een duidelijke aanjaagfunctie vervult voor praktijkgericht onderzoek. Nu verschillende SPRONG-groepen zich hebben verstevigd en ontwikkeld is ook het moment om de balans op te maken. SIA heeft met de verschillende SPRONG-groepen de afgelopen jaren veel geleerd over wat er nodig is om het praktijkgericht onderzoek verder te versterken. Maar hoe zien die volgende stappen en acties eruit? Om die vraag te beantwoorden onderscheiden we in transitietheorie drie strategieën om de lessen uit experimenten of interventies te vertalen naar een groter systeem: opschalen (inbedden en verankeren van lessen), verbreden (verrijken en de context vergroten) en verdiepen (doorontwikkelen) (Van den Bosch & Rotmans, 2008). Als we deze strategieën vertalen zien we drie actielijnen waarin SIA met SPRONG haar impact op de versterking van het praktijkgericht onderzoek nog verder kan vergroten:

1. Een sprong naar voren: delen wat werkt

SPRONG heeft een duidelijke focus door zich te richten op infrastructuur voor onderzoeksgroepen. Met die focus en langjarige inzet is in de afgelopen jaren veel beweging in gang gezet, wat wordt gezien en gewaardeerd in het veld. We zien dat onderzoeksgroepen

stabiliteit en handvatten nodig hebben om zich verder te ontwikkelen en volwassen te worden. Samenwerking tussen hogescholen ontstaat niet zomaar. Veel onderzoeksgroepen hebben in de afgelopen jaren kennis gemaakt met SPRONG. Tegelijkertijd zit er verschil tussen hogescholen en hun participatie in SPRONG, en zijn er nog hogescholen die (bijna) niet onderdeel zijn van SPRONG-groepen. SPRONG heeft gedurende de looptijd de toegang tot het programma verbreedt. Die diversiteit aan SPRONG-groepen biedt vele lessen en inzichten over wat een onderzoeksgroep nodig heeft. In het vatten van deze lessen en breder toegankelijk maken van inzichten zit meerwaarde voor koplopers en volgers. Het expliciteren van deze inzichten draagt bij aan het professionaliseren van onderzoeksgroepen, onderzoeksondersteuning en governance van onderzoek op hogescholen.

2. Een sprong opzij: verbreed de blik op infrastructuur

SPRONG heeft zich afgelopen jaren nadrukkelijk gericht op de infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek. Specifiek lag daarbij de focus op de infrastructuur voor de onderzoeksgroepen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat deze focus op infrastructuur misschien een te nauwe opvatting is. Want wat bedoelen we eigenlijk met het ontwikkelen van een infrastructuur voor praktijkgericht onderzoek? De term infrastructuur doet eigenlijk geen recht aan de condities, randvoorwaarden en infrastructuur die nodig is voor de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek. Naast dat deze condities op het niveau van de SPRONG-groepen ontwikkeld moeten worden, liet dit onderzoek zien dat deze condities voor praktijkgericht onderzoek namelijk steeds vaker de individuele onderzoeksgroepen overstijgen. Het verder institutionaliseren van praktijkgericht onderzoek vraagt dan ook om het gezamenlijk inrichten van condities op een collectief niveau voorbij de individuele onderzoeksgroep. Denk aan het gezamenlijk inrichten van condities, kaders en infrastructuur op het gebied van ethiek, datamanagement, privacy of financiering van onderzoek. Door de blik op infrastructuur te verbreden naar condities tussen hogescholen, ontstaan meer opties om bij te dragen aan het institutionaliseren van praktijkgericht onderzoek.

3. Een sprong in het diepe: aandacht voor cultuur

Het versterken van de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek vraagt meer aandacht voor een cultuur passend bij praktijkgericht onderzoek. Die cultuur betekent veel voor een onderzoeker aan de hogeschool en wordt in SPRONG-groepen steeds meer gevormd en in de praktijk gebracht. Maar we zien ook dat die cultuur meer vraagt en niet alleen bij onderzoekers gecreëerd wordt. Het vraagt om oog voor de 'macht van de roostermaker': daarmee bedoelen we dat partijen die niet direct bij het onderzoek betrokken zijn het wel zien als een gedeelde missie en verantwoordelijkheid. Als onderzoekers, docenten, roostermakers, adviseurs en bestuurders van hogescholen creëren we gezamenlijk een speelveld waarin praktijkgericht onderzoek kan floreren. SPRONG is inmiddels een bekend instrument en een 'merknaam' dat kan helpen om aandacht voor praktijkgericht onderzoek binnen hogescholen te vergroten. Dat biedt ook mogelijkheden om vanuit SPRONG het gesprek over een cultuur die past bij praktijkgericht onderzoek aan te zwingelen. Vanuit de ervaringen van verschillende SPRONG-groepen en met oog voor de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek kan SIA inzetten op een breder gesprek met het veld: wat vraagt het van ons om een cultuur met elkaar te ontwikkelen waarin praktijkgericht onderzoek, onderwijs en de beroepspraktijk samen floreren?

Reflectie op vervolg: leren door te doen en doen door te leren met SPRONG

Er zijn dus meerdere actielijnen waarop SPRONG haar bijdrage aan de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek kan versterken. Tegelijkertijd moeten we erkennen dat SIA met SPRONG niet de enige partij is die de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek vormt. Praktijkgericht onderzoek ontwikkelt zich door een complex samenspel van meerdere actoren naast SIA, bestaande uit onder andere de onderzoekers, hogescholen, praktijkpartners, financiers en andere betrokkenen. We moeten dan ook concluderen dat SIA alleen, met SPRONG als instrument, niet de gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek af kan dwingen. Het vraagt om inzet en beweging vanuit meerdere partijen in het veld en een samenspel van sturing.

Dit rapport geeft inzicht in de uitdagingen waar praktijkgericht onderzoek nu voor staat en hoe SPRONG daar verder aan bij kan dragen. Het zet aan om samen met veld te werken aan het versterken van de identiteit en gewenste ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek parallel aan het verder vastleggen van praktijkgericht onderzoek in condities, infrastructuur en cultuur. De waarde van deze reflexieve evaluatie zit niet alleen in dit eindproduct, maar ook in het proces ernaartoe. Het proces is een oefening geweest voor SIA om samen met het veld de zoektocht naar het samenspel van sturing rondom praktijkgericht onderzoek te versterken. Door samen de complexe dynamiek rondom de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek in kaart te brengen ontstaat begrip en waardering voor de ontwikkeling die tot nu toe is gemaakt en verbreed de kijk op mogelijke vervolgacties en stappen om deze ontwikkeling verder te brengen. Er is dus een ander, open gesprek gevoerd met het veld, waarin geoefend is met het verkennen van het gewenste toekomstbeeld van praktijkgericht onderzoek en het gesprek is geopend over wat geïnstitutionaliseerd kan en moet worden om die ontwikkeling te versnellen. Deze reflexieve evaluatie en het rapport dat hieruit volgt is niet het eind, maar juist een startschot om dit gesprek breder te voeren. Daarin gaat het ook om het oefenen van een andere houding, waarbij verschillende partijen in openheid het samenspel rondom praktijkgericht onderzoek verder verkennen en versterken.

Het vertrekpunt van dit onderzoek was het systeemperspectief en een reflexieve aanpak. Dat betekent dat we complexiteit en onzekerheid als een gegeven nemen en werken vanuit het besef dat verandering van een systeem niet eenvoudig is. Verandering van maatschappelijke systemen voltrekt zich langzaam en grillig, het vraagt om een lange adem. Dat komt omdat bestaande systemen historisch gegroeid zijn en daarmee stabiel en lastig te veranderen zijn. Dominante manieren van denken, doen en organiseren zijn over tientallen jaren ingesleten en veranderen niet van de ene op de andere dag. Dit proces heeft laten zien dat de beweging in praktijkgericht onderzoek niet nieuw is: de huidige manier van doen, denken en organiseren is gevormd door jaren van leren, experimenteren en het toepassen in de praktijk, door zowel SPRONG-groepen als daarbuiten. Het praktijkgericht onderzoek is staat daarmee écht op een ander punt dan twintig jaar geleden. Het enthousiasme en de betrokkenheid van de deelnemers in dit evaluatieproces lieten zien dat er een kritische massa ontstaat die de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek een warm hart toedraagt.

De contouren van de gewenste ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek worden daarmee langzaam zichtbaar, maar het toekomstbeeld is nog niet volledig uitgekristalliseerd.

Die ontwikkeling laat zich ook niet afdwingen via het vastleggen van het nieuwe systeem in strakke condities en kaders. Juist het omarmen van deze fase laat zien dat het praktijkgericht onderzoek in de lift zit: de nieuwe norm van praktijkgericht onderzoek wordt steeds zichtbaarder en botst vaker met de oude manier van werken. Het is verleidelijk deze frictie weg te willen organiseren, snel kaders te bieden of de gemaakte ontwikkeling vast te leggen. Dit onderzoek heeft echter juist laten zien dat praktijkgericht onderzoek zich niet zomaar vast laat leggen. Te snel focussen op institutionaliseren kan de rijke diversiteit van praktijkgericht onderzoek onbewust reduceren. Het vraagt dus om het vinden van een balans, tussen nieuwe manieren verkennen en geleerde lessen vastleggen, tussen verbreden van het gesprek naar andere betrokkenen en verdiepen op de barrières om een volgende stap te zetten.

Ons advies daarvoor is om de principes van reflexieve monitoring als houding en uitgangspunt te nemen. Dat kunnen we kernachtig samenvatten als: 'al doende leren en al lerende doen' als strategie gebruiken voor verandering. Om te werken aan de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek is het nodig om samen het veld te leren over wat nodig is en die lessen vertalen naar bijsturing en actie. In deze reflexieve evaluatie hebben we daarin al een eerste oefening gedaan. Wij raden nu dan ook aan om deze houding verder de praktijk in te brengen. In complexe vraagstukken kan de neiging ontstaan om eerst alles uit te zoeken, risico's in kaart te brengen en stappenplannen uit te zetten. Hoewel dit op gepaste momenten waardevol kan zijn, dwingt juist de complexiteit van het vraagstuk ook tot 'gewoon maar beginnen' in de praktijk. Ook al heb je een route uitgestippeld, er zullen onverwachte obstakels zich voordoen of verassingen zijn die je niet in een *roadmap* had kunnen vangen. Begin dus in de praktijk met de gewenste ontwikkeling, en dan liever nog gisteren dan morgen.

Verantwoording

Referenties

Commissie Centres of Expertise (2019). Centres of Expertise: groeibriljant voor excellente samenwerking in het hbo. In allianties werken aan maatschappelijke impact voor de toekomst. Vereniging Hogescholen.

Coombs, S. K. (2025, February 21). Visible: discovering the impact of research conducted by universities of applied sciences. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4195763>

Gageldonk, C. J. G. van. (2017, February 14). Op zoek naar onderzoek : de totstandkoming van de onderzoekfunctie in het hoger beroepsonderwijs. Uitgeverij Eburon, Delft. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/45993>

Loorbach, D. A., & Wittmayer, J. (2024). Transforming universities: Mobilizing research and education for sustainability transitions at Erasmus University Rotterdam, The Netherlands. *Sustainability Science*, 19(1), 19-33.

Mazzucato, M., & Collington, R. (2026). The big con: How the consulting industry weakens our businesses, infantilizes our governments, and warps our economies. Penguin Group.

Monitor praktijkgericht onderzoek 2023. Den Haag. (Auteurs: Vogelesang, S., B. Demirel, L. Koens en A. Vennekens).

Rathenau Instituut (2024). Monitor praktijkgericht onderzoek 2022. Den Haag. Auteurs: Vogelesang, S., L. Koens en A. Vennekens.

Rathenau Instituut (2025). TWIN 2023-2029. Totale Investerings in Wetenschap en Innovatie. (auteurs: Koens, L., Vogelesang, S., Heuberger, P., & Vennekens, A.).

Regieorgaan SIA (2023). Programmakader SPRONG. https://regieorgaan-sia.nl/documents/339/SPRONG_Programmakader_2023.pdf

Regieorgaan SIA (2025). SPRONG Vitaliteit & Gezondheid: eindrapportage door begeleidingscommissie SPRONG Vitaliteit & Gezondheid. [Intern rapport / niet-openbaar beschikbaar].

Regieorgaan SIA. (2025). *Informatie toegekende SPRONG-trajecten* [interne documentatie].

Regieorgaan SIA (2026), Ontwikkelfasen SPRONG-groep. <https://regieorgaan-sia.nl/financiering/sprong/#financiering-van-onderzoeksgroepen> Rathenau Instituut (2025).

Regieorgaan SIA (2026). Praktijkgericht onderzoek van hogescholen. <https://regieorgaan-sia.nl/praktijkgericht-onderzoek/praktijkgericht-onderzoek-van-hogescholen/>

Scholten, W., R. Hofman en P. Diederik (2019). Bouwen aan krachtige onderzoeksgroepen – Eerste ervaringen met het SPRONG-programma van Regieorgaan SIA. Den Haag: Rathenau Instituut.

van den Bosch, S.J.M., & Rotmans, J. (2008). Deepening, Broadening and Scaling up: a Framework for Steering Transition Experiments. Essay 02. <http://hdl.handle.net/1765/15812>

Van Mierlo, B., Regeer, B., Van Amstel, M., Arkesteyn, M., Beekman, V., Bunders, J., ... Leeuwis, C. (2010). *Reflexive monitoring in action: A guide for monitoring system innovation projects*. Communication and Innovation Studies, Wageningen University & Research.

Vereniging Hogescholen (2025). Oproep onderwijskoepels en studentenorganisaties: hol het onderwijs niet uit. <https://www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/oproep-onderwijskoepels-en-studentenorganisaties-hol-het-onderwijs-niet-uit>

Vereniging Hogescholen (2026). Praktijkgericht onderzoek. <https://www.vereniginghogescholen.nl/themas/praktijkgericht-onderzoek>

Overzicht van de sessies met het veld

Regieorgaan SIA heeft een diverse groep betrokkenen uit het veld uitgenodigd om mee te denken over deze reflexieve evaluatie in drie sessies. De sessies vonden plaats in Utrecht en zijn gefaciliteerd door DRIFT. De deelnemerslijst bestond uit een mix van functies en rollen bij SPRONG, met zowel lectoren, programmamanagers en programma coördinatoren met een directe deelname in een SPRONG-groep als betrokkenheid vanuit onderwijs, onderzoeksbeleid, subsidie/ communicatie/strategisch adviseurs, hogeschoolbestuur en strategische partners.

Datum	Onderwerp en centrale vraag
29-10-2025	Terugblik Waar staat het praktijkgericht onderzoek nu en welke rol heeft SPRONG daarin gespeeld?
08-12-2025	Vooruitblik Welke toekomstbeelden en ontwikkelbehoeften zien we voor praktijkgericht onderzoek?
28-01-2026	Doorontwikkeling SPRONG Wat is er nodig om de impact van SPRONG te vergroten?

Overzicht van betrokkenen bij de reflexieve evaluatie

Bij het proces van deze reflexieve evaluatie is een diverse groep mensen betrokken geweest – van hogescholen, SPRONG-groepen, SIA en andere organisaties – in deelname aan de sessies, interviews en in de organisatie van het proces. Daarnaast is er in het traject via tussentijdse gesprekken gebruik gemaakt van de expertise rondom reflexieve monitoring van Dr. Barbara van Mierlo en Dr. PJ Beers. Wij willen de volgende mensen bedanken voor hun deelname en waardevolle input op dit proces: Alex Verkade, Alexander Jansen, Allard Kernkamp, Attila Nemeth, Bert Ruiten, Bram van den Broek, Danielle Verschuren, Debbie Straver, Egide Maassen, Elke van der Heijden, Elsje Buhler, Erica Mosch, Femke During, Frank Karelse, Frans Tillema, Geert Wissink, Gerdien Vegter, Gerdine Stout, Hanneke Reuling, Herman Peppelenbos, Hermen van der Lugt, Inge Oskam, Ingeborg Meijer, Ingrid Nijssen, Ingrid van Gorkum, Jeroen Knol, Jeroen Sondervan, Job van 't Veer, Joeri van den Steenhoven, Joyce Overklift Vaupel Kleyn, Jurgen Ganzevles, Karlijn Olijslager, Kees van de Sant, Laurent Willemsen, Liesbeth Krol, Maarten Cuijpers, Marcus van Leeuwen, Margie Topp, Marianne Kroon, Martin Bennink, Martje van Ankeren, Mel Major, Michiel Steeman, Olivier Bello, Patrick

Kuijken, Paul Diederer, Paul van Rooij, Pim Klamer, Remko van der Lugt, Rob Verhofstad, Roelof van der Weg, Ruben Logies, Said Abdullah, Sally Moretti, Sanne Heijink, Sarah Coombs, Thomas Boekhoud, Wolfert Otte, Wout Scholten, Wouter Barewijk en Yanti Slaats.

drift for transition

Dit is een publicatie van DRIFT.

Wij werken met 30+ experts aan fundamentele verandering richting een duurzame en rechtvaardige samenleving. Als maatschappelijke onderneming ondersteunen wij hierin mensen, steden, bedrijven en sectoren.

Dat doen we door het ontwikkelen en delen van transitiekennis en -kunde via onderzoek, onderwijs, advies en activisme.

Meer weten? Ga naar drift.eur.nl

